

**Identifikace slabých míst a příležitostí pro zlepšení
systému ochrany dětí ohrožených zneužíváním,
týráním a zanedbáváním v České republice**

Zpráva Nadace Sirius

květen 2020

© Nadace Sirius

www.nadacesirius.cz

Sídlo: Všešrdova 560/2, Malá Strana, 118 00 Praha 1, Česká republika

IČO: 28418808

info@nadacesirius.cz

Zpracovatelé zprávy: **Kamila Badová, Roman Petrenko**

kamila.badova@opssirius.cz, roman.petrenko@opssirius.cz

Účelem Nadace Sirius je všestranně přispívat ke zlepšování a rozvoji kvality života dětí. Svým působením se snaží o rozvoj a uplatňování základních lidských práv a humanitárních zásad a deklaruje svou snahu přispět k lepšímu životu dětí, které neměly v životě štěstí. Prvořadým zájmem zřizovatelů a cílem nadace je naplňování výše uvedeného účelu, přičemž v této souvislosti nadace uskutečňuje zejména činnost směřující k:

- ✚ pomoci dětem zneužívaným a týraným;
- ✚ pomoci dětem, které se pro svůj nepříznivý zdravotní, sociální a rodinný stav neobejdou bez pomoci druhých;
- ✚ pomoci dětem z problémových rodin a dětem v ústavní výchově;
- ✚ pomoci dětem mentálně nebo fyzicky handicapovaným a těm, které se těžko včleňují do společnosti;
- ✚ rozvoji vzdělanosti a podpoře talentovaných dětí;
- ✚ zlepšování kvality života dětí, jejichž rodiče mají omezené finanční možnosti;
- ✚ všestrannému pozitivnímu rozvoji osobností dětí;
- ✚ podpoře a propagaci nadační činnosti, zejména nadační činnosti zaměřené ve prospěch dětí a mládeže.

I. Úvod aneb naléhavost tématu

Tento materiál představuje dosavadní zjištění a závěry z aktivit Nadace Sirius mapujících problematiku slabých míst systému a příležitostí pro zlepšení v systému ochrany dětí ohrožených zneužíváním, týráním a zanedbáváním (tzv. syndrom CAN). Naším cílem bylo s pomocí odborníků identifikovat a pojmenovat slabá místa a případné návrhy jejich řešení v rámci této problematiky v České republice. Snahou Nadace Sirius je následně podpořit odbornou diskusi a nalézání funkčních opatření tak, aby se systém ochrany dětí cíleně zkvalitňoval. Záměrem nadace je pomáhat dětem, které neměly v životě štěstí, proto realizuje, podporuje a spolupracuje na takových aktivitách, které směřují ke zlepšení systému ochrany dětí ohrožených zneužíváním, týráním a zanedbáváním v České republice.

Zpráva obsahuje popis mapovaných jevů, legislativní rámec, statistické zasazení, přehled hlavních aktérů či identifikované faktory přispívající k výskytu násilí v rodinách. Ve stěžejní pasáži dokument obsahuje popis vybraných slabin systému ochrany ohrožených dětí a navržená opatření k jejich řešení. Tento souhrn byl sestaven především na základě hloubkových rozhovorů s celkem třinácti odborníky zabývajícími se touto problematikou v praxi. Rozhovory s odborníky byly uskutečněny ve druhé polovině roku 2019.

Případy dětí trpících zneužíváním, týráním a zanedbáváním jsou dlouhodobým problémem, který se podle statistik vyskytuje v České společnosti po řadu let v neklesající míře. V aktuálním roce byla navíc situace ohrožených dětí zásadním způsobem poznamenána celosvětovou pandemií koronaviru COVID-19. V souvislosti s pandemií byla v České republice zavedena řada bezprecedentních opatření, která se přímo dotkla každodenního života českých rodin. Uzavření škol i školek, volnočasových aktivit pro děti, přerušení sociálních služeb a karanténní opatření vedly k izolaci rodin, která výrazně zvýšila riziko pro rozvoj ohrožujících situací pro děti. Ohrožené děti se v mnoha případech ocitly bez kontaktu s vnějším světem, bez efektivní ochrany a ještě závislejší na nejbližších osobách.

Výskyt zneužívání, týrání a zanedbávání dětí podle výzkumů¹²³ souvisí s dalšími faktory, zejména konzumací alkoholu v rodině, mírou napětí, finanční a bytovou stabilitou, malým množstvím sociálních kontaktů atd. Dá se očekávat, že tyto rizikové faktory budou vinou po-koronavirové krize na vzestupu a budou tak vytvářet podmínky pro rozvoj další pandemie, pandemie násilí na dětech. Cílem tohoto materiálu je podpořit diskusi o možnostech systémového zlepšení ochrany dětí v České republice, což je cíl žádoucí ve kterékoliv chvíli, nicméně s okolnostmi z poslední doby získává ještě více na důležitosti.

¹ https://www.researchgate.net/publication/330570267_Factors_Contributing_to_Domestic_Violence

² Field, C.A., Caetano, R. & Nelson, S. Alcohol and Violence Related Cognitive Risk Factors Associated with the Perpetration of Intimate Partner Violence. *Journal of Family Violence* 19, 249–253 (2004).

³ Ehrensaft, M.K., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E., Chen, H., & Johnson, J.G. (2003). Intergenerational transmission of partner violence: A 20-year prospective study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71, 741-753.

II. Definice syndromu CAN

Pojem „CAN“ je zkratkou z anglického termínu Child Abuse and Neglect. V české terminologii je překládán jako syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. „Syndrom můžeme definovat jako jakékoliv nenáhodné, vědomé i nevědomé konání rodičů, vychovatelů nebo jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, v krajním případě způsobuje dokonce jeho smrt“ (Dunovský⁴).

Pojetí syndromu CAN se formovalo postupně. V roce 1962 popsal lékař C. H. Kempe „syndrom bitého dítěte“ (The Battered Child Syndrome), soubor neobvyklých poranění dětí, která nemohla být způsobena úrazem. Podobně byl popsán také syndrom nenáhodných zranění dítěte (Non-accidental Injury). Hlubší poznávání a odhalování tělesného týrání dítěte ukázalo, že všechny děti, které jsou vystaveny tělesnému týrání, trpí také psychicky i emocionálně. Toto poznání přispělo k doplnění syndromu bitého dítěte o psychické týrání. V 60. a 70. letech 20. století se k této problematice přidává i sexuální zneužívání dětí a je tak formulován syndrom CAN. Postupně byly zavedeny do legislativy zákony týkající se ochrany dětí a trestů za nepřijatelné chování vůči dětem. Práva dětí jsou také součástí samostatných právních norem, jako je například Úmluva o právech dítěte⁵.

Trauma způsobené dítěti představuje závažný společenský problém, jehož podstatou je hrubý, odmítavý či ponižující přístup k dítěti, které ohrožuje nejen jeho zdraví, ale i jeho důstojnost a psychický vývoj. V odborné literatuře nalezneme více forem ubližování dítěti, avšak každou z nich lze považovat za nepříznivou pro dítě, vážně ohrožující jeho tělesný, psychický, sociální i emoční vývoj. Důsledky takového zacházení mohou přetrvávat po celý život a negativně ovlivnit přístup dítěte k sobě a ke svému tělu, k ostatním lidem i světu kolem sebe, který přestane být principiálně chápan jako bezpečné místo. Mezi nejčastěji pozorované následky patří narušená komunikace, zvýšená pohotovost k agresivním reakcím, snížená frustrační tolerance, selhávání ve škole, neurotické poruchy, poruchy spánku, úzkostné stavy, sklony k sebepoškozování až sebevražedným projevům, psychosomatické obtíže, sklon ke zneužívání návykových látek a jiné závislosti.

⁴ Dunovský, Jiří a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

⁵ <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>

III. Legislativní rámec

S problematikou syndromu CAN je pojí hned několik trestných činů. Jsou popsány zejména v novelizovaném trestním zákoníku⁶ (Zákon č. 40/2009 Sb.). Blíže popis trestných činů a výši jejich trestu definují pasáže Hlava III – Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti - § 185 až § 193b, například pohlavní zneužití (§ 187), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193) a Hlava IV – Trestné činy proti rodině a dětem - § 194 až § 204, opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195), zanedbání povinné výživy (§ 196), týrání svěřené osoby (§ 198 až § 199), ohrožování výchovy dítěte (§ 201) a další s ohledem na trestný čin jako vražda (§ 140), zabití (§141), těžké ublížení na zdraví (§ 145) atd.

Neoznámení nebo nezabránění trestnému činu týrání svěřené osoby je trestným činem (§ 367 a § 368 trestního zákoníku) a to platí pro všechny osoby, které se věrohodným způsobem tuto skutečnost dozví. Oznámení o podezření na týrání svěřené osoby je nutné podat Policii ČR nebo příslušnému OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dítěte) podle místa trvalého bydliště dítěte.

Velmi důležitým zákonem pro danou problematiku je Zákon č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů a Zákon č. 56/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění zákona č. 77/2015 Sb., a další související zákony. Dalším důležitým zákonem je např. § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který ukládá jako povinnost rodičů pečovat o dítě.

Významnými zákony v oblasti ohrožených dětí je Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (359/1999 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů), dává možnost každému člověku, aby pracovníka či pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) upozornil na to, že má podezření, že se někde vyskytuje dítě, o které není dostatečně postaráno, či dítě, které se nechová v souladu s obvyklými normami (ubližuje ostatním a podobně). Dítě samo má právo (§ 8) vyhledat pomoc pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí i bez vědomí rodičů. Dále pak § 10 vymezuje povinnost pracovníků zařízení pro děti, nemocnic a dalších, aby oznamovali orgánům sociálně-právní ochrany dětí i podezření, že dítě, se kterým pracují či přicházejí do styku, je dítě ohrožené. Oznámení je možné provést také anonymně.

S problematikou ohrožených dětí se pojí hned celá řada národních i mezinárodních dokumentů. Významný je především „*Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022*“ vydaný Úřadem vlády ČR, který za účelem plnění akčního plánu zřídil Výbor, který je složen ze zástupců jednotlivých resortů a dále občanské, odborné a akademické obce.

⁶ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

IV. Statistiky a evidence

Počty zjištěných případů jednotlivých jevů podle dat MPSV z ročních výkazů o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za roky 2013 až 2018 zachycují podle odborníků jen špičku ledovce, 10 až 20 % reálně odehrávajících se případů.

Rok	Počet dětí													
	tělesné týrání		psychické týrání		sexuální zneužívání		dětská pornografie		dětská prostituce		zanedbávání dětí		celkem	
	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d	ch	d
2018	280	251	458	508	146	574	27	124	0	2	3 447	3 361	4 358	4 820
2017	339	296	449	460	120	609	8	111	2	7	3 350	3 178	4 268	4 661
2016	317	309	480	507	185	595	15	51	4	19	3 576	3 358	4 577	4 839
2015	362	324	514	554	125	620	10	47	2	13	3 628	3 234	4 641	4 792
2014	411	376	556	615	184	748	16	71	2	15	2 875	2 609	4 044	4 434
2013	491	368	545	522	157	731	8	25	1	16	2 447	2 216	3 649	3 878

Vysvětlivky: ch – chlapci, d – dívky

Zdroj: MPSV – Roční výkaz o výkonu sociálně – právní ochrany dětí za roky 2013 – 2018

Podle vyjádření oslovených expertů je současný systém evidence, monitoringu a evaluace systému péče o ohrožené děti nedostatečný a neposkytuje dostatečně kompletní data pro relevantní analýzy. Celostátní, jednotná a validní elektronická evidence ohrožených dětí chybí, stejně jako efektivní systémy včasné detekce.

Vezmeme-li v úvahu statistické údaje Linky bezpečí, coby jedné z největších krizových linek pro děti v České republice, nabírá problematika ohrožených dětí bohužel značných rozměrů. Linka bezpečí přijala za rok 2018 bezmála 160 000 hovorů, což je více než 400 hovorů za den. Z nich přibližně 35 000 bylo označeno za velmi závažné případy a u přibližně 8 000 případů se jednalo o problematiku spojenou s týráním, zneužíváním či závažným zanedbáváním dětí⁷.

Situaci nepřispívá skutečnost, že problematika ohrožených dětí je roztržena do řady resortů. V České republice spadá problematika ohrožených dětí zejména pod Úřad vlády, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo spravedlnosti. Další významné instituce jsou Kancelář veřejného ochránce práv a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

⁷ Viz Výroční zprávu Linky bezpečí za rok 2018 - <http://spolek.linkabezpeci.cz/o-nas/ke-stazeni/vyrocní-zpravy/>

V. Faktory přispívající k výskytu násilí v rodinách

V roce 2019 si nechala Nadace Sirius zpracovat analýzu zaměřenou na charakteristiky rodin s dětmi ohroženými domácím násilím. Analýzu zpracovala PAQ - Prokop Analysis and Quantitative Research, s.r.o. na základě dat z kvantitativního výzkumu Nadace Sirius realizovaného v roce 2015 na více než 6 000 rodinách s dětmi do 12 let. Datová analýza identifikovala dva typy domácností, které se liší svými charakteristikami ve vztahu k domácímu násilí (analýza byla provedena pouze na vzorku úplných domácností). Oba tyto segmenty charakterizují společenské skupiny, ze kterých se rekrutují domácnosti s výskytem domácího násilí (neznamená to ale, že všichni lidé v těchto dvou segmentech mají sklony k domácímu násilí).

Prvním typem je „Mezigenerační patologie“. Jde o segment domácností, ve kterých existuje historie domácího násilí v původních rodinách partnerů. Násilí a další rizikové faktory (např. alkoholismus), byly přítomny již v generaci rodičů. Jde o rodiny, ve kterých jsou častější zdravotní problémy nejen dospělých členů, ale také dětí. Ekonomicky jsou na tom tyto domácnosti spíše průměrně.

Druhým typem jsou „Situačně ohrožení“. Jde o domácnosti, které nemají obvykle historii domácího násilí, ale čelí výrazně častěji partnerským problémům, mají nižší socioekonomický status a vyšší ohrožení chudobou. Domácí násilí je zde spojeno s neshodami partnerů, alkoholismem jednoho či obou rodičů, problémy dětí ve škole či výchovnými problémy dětí. Ve srovnání s mezigenerační patologií je typický relativně nižší socioekonomický status a relativní chudoba. V původních rodinách rodičů dětí se přitom obvykle nevyskytovalo domácí násilí ani alkoholismus.

	Mezigenerační patologie	Situačně ohrožení	Neohrožené rodiny
Zkušenost s domácím násilím	9%	20%	0%
Dospělý člen závislý na alkoholu	14%	24%	0%
Alkohol v původní rodině partnerů	94%	1%	0%
Násilí v původní rodině partnerů	67%	2%	0%
Problémy dětí ve škole	10%	47%	1%
Nesouhlas partnerů na výchově	14%	42%	1%
Malé množství sociálních kontaktů	17%	10%	14%
Vzdělání ženy: SŠ bez maturity/základní	29%	41%	28%

Zdroj: SIRIUS 2015. Pouze nukleární rodiny. N=4584. Sloupcová procenta.

Tyto závěry tak potvrzují teorie, že nevyřešené případy násilí na dětech vedou mj. k reprodukci patologických vzorců chování a rozvoji problémů, až se dnešní děti stanou rodiči (tzv. mezigenerační patologie). I proto je zásadní případy ubližování dětem včas odhalovat a efektivně řešit. Snižujeme tím mj. riziko výskytu v dalších generacích. Další závěrem je, že je v českém prostředí možné analyticky určit skupiny rodin, kde je zvýšené riziko výskytu domácího násilí a k nim nasměrovat intenzivnější prevenci a podporu dříve, než k násilí v rodině dojde.

VI. Slabá místa systému ochrany dítěte a návrhy na opatření

Naše mapování systému ochrany dětí ohrožených zneužíváním, týráním a zanedbáváním dětí (syndrom CAN), identifikace slabých míst systému a příležitostí pro zlepšení spočívalo v rešerši odborné literatury, studiu relevantních materiálů a především hloubkových rozhovorech s předem vytipovanými odborníky. Ti byli vybráni, aby reprezentovali hlavní instituce zabývající se problematikou ohrožených dětí napříč problematikou. Zároveň se jednalo o experty s dlouholetou zkušeností z praxe.

Celkem bylo osloveno 13 odborníků: ředitelka Centra LOCIKA Petra Wűnschová, ředitelka Dětského krizového centra Zora Dušková, ředitelka Linky bezpečí Soňa Petrášková, ředitelka organizace Cesta z krize Jarmila Kubáňková, vedoucí Oddělení sociálně-právní ochrany dětí Praha 8 Dagmar Kubičková, sociální pracovnice Pavla Poláková, vedoucí Oddělení sociální péče Magistrátu hlavního města Prahy Jana Klinecká, vedoucí Oddělení péče o rodinu a děti Praha 12 Andrea Michalcová, soudkyně Krajského soudu pro Středočeský kraj Renata Humpová, soudce Okresního soudu v Novém Jičíně Vladimír Polák, klinická psycholožka specializující se na problematiku syndromu CAN Alexandra Machková (Fraňková), psycholožka specializující se na problematiku syndromu CAN Anna Rollová a vedoucí mravnostního oddělení Krajského ředitelství Policie ČR Milan Ulrich.

Můžeme předestřít, že závěry interní analýzy Nadace Sirius se z velké míry ztotožňují s dokumentem Vlády ČR „*Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022⁸*“, který mimo jiné označuje slabá místa v systému péče o ohrožené děti.

Na základě analýzy hloubkových rozhovorů s odborníky byla sestavena následující tabulka, která uvádí přehled identifikovaných slabých míst systému a příležitostí pro zlepšení, která jsou rozdělena do 5 hlavních skupin: prevence, identifikace a monitoring, legislativa, metodické vedení a kategorie ostatních systémových otázek.

⁸ <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

TABULKA - slabá místa a příležitosti pro zlepšení systému ochrany dětí ohrožených zneužíváním, týráním a zanedbáváním (syndrom CAN) v České republice podle oslovených expertů

1) PREVENCE	
Identifikovaná slabá místa/problémy	Identifikované příležitosti/návrhy opatření
Obecná celospolečenská prevence	
❖ česká společnost vykazuje relativně vysokou toleranci k násilí v rodině a blízkých vztazích, nepřiměřenému zacházení s dětmi a jejich trestání	<ul style="list-style-type: none"> ➤ veřejná osvěta o výchovných normách a neefektivitě násilí ve výchově dětí ➤ cílená kampaň na de-normalizaci násilí na dětech či v rodině ➤ jednoznačný legislativní zákaz veškerých fyzických trestů na dětech
❖ veřejnost není dostatečně informovaná o závažnosti, míře výskytu a důsledcích zneužívání, týrání a zanedbávání dětí pro jednotlivce i celou společnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ informační kampaň k následkům zneužívání, týrání a zanedbávání dětí ➤ připomínat občanům jejich zákonné povinnosti při podezření – oznamovací povinnosti a povinnost přerušit trestný čin
❖ veřejnost není dostatečně vybavena, jak poznat ohrožené dítě a jak nakládat s případným podezřením (na koho a jak se obrátit o pomoc pro dítě)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ cílená informační kampaň, edukace a jednoduché návody pro širokou veřejnost, jak poznat ubližování dítěti a jak se mohu zachovat, abych pomohl/a ➤ edukace veřejnosti, jaké existují služby, kde a jak o nich získat informace, jak je kontaktovat ➤ mediální propagace služeb/organizací věnujících se problematice ohrožených dětí
Cílená prevence na rodiče a děti	
❖ řada rodičů nemá potřebné rodičovské kompetence, jak dítě vhodně vychovávat bez použití násilí	<ul style="list-style-type: none"> ➤ podpora obecné informovanosti rodičů o vhodných a nevhodných výchovných postupech ➤ podpora nácviků zdravé komunikace a dalších rodičovských dovedností (cílené programy) ➤ edukace rodičů, jak poznat situaci, kdy je potřeba se obrátit na odbornou pomoc a kde ji získat

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ výrazně navýšit a systémově zakotvit principy intenzivní práce a podpory rodin po odebrání dítěte
<ul style="list-style-type: none"> ❖ děti vychází z norem uplatňovaných ve své rodině a bez vnější reflexe si ani nemusí být vědomi, že se jim děje zlé zacházení 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ edukace dětí o společenských normách a jejich právech (co už není správné, když se jim děje), jak a na koho se můžou obrátit o pomoc - cílené programy již od věku mateřské školy
<ul style="list-style-type: none"> ❖ děti nemají adekvátní způsoby obrany proti špatnému zacházení 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zvyšování tzv. měkkých dovedností dětí, schopnosti otevřené komunikace, nastavování hranic a schopnosti chránit sám sebe, jak a na koho se můžou obrátit o pomoc - cílené programy již od věku mateřské školy

2) IDENTIFIKACE A MONITORING	
Identifikovaná slabá místa/problémy	Identifikované příležitosti/návrhy opatření
Nástroj včasné detekce	
❖ chybí jednotný standardizovaný multioborový nástroj pro detekci a záchyt ohrožených dětí pro profese přicházející do kontaktu s dětmi	➤ zavést screeningové metody vycházející z jednotného nástroje určené pro další profese, zejména lékaře a pedagogické pracovníky
❖ chybí jednotný standardizovaný multioborový nástroj pro identifikaci míry ohrožení pro profese přicházející do kontaktu s dětmi, zejména orgány sociálně-právní ochrany dětí	➤ zavést jednotný nástroj pro vyhodnocení situace dítěte, identifikace rizikových a protektivních faktorů a určení míry ohrožení ➤ zavést povinné používání jednotného nástroje všemi OSPOD v ČR
❖ chybí odborně vydefinované postupy pro jednotlivé stupně ohrožení dítěte (volba intervence, postup další evaluace případu) – v praxi jsou intervence voleny nahodile	➤ doporučené postupy pro jednotlivé stupně ohrožení dítěte (např. manuály) ➤ opora pro volbu vhodných postupů/programů v závislosti na identifikovaných rizikových a protektivních faktorech
❖ chybí postupy pro evaluaci jednotlivých intervencí – v praxi jsou intervence voleny nahodile a jejich účinek není blíže sledován	➤ systematické vyhodnocování účinnosti jednotlivých typů opatření
Systém sdílení informací	
❖ chybí jednotná celorepubliková online evidence ohrožených dětí a jejich rodin (nedochází k automatickému sdílení informací mezi institucemi)	➤ zavedení celostátní jednotné online evidence ohrožených dětí (jednotný informační systém pro zástupce různých resortů, který by evidoval ohrožené děti, uskutečněné intervence a poskytované služby atd.)
❖ chybí jednotný validní monitoring incidentů souvisejících se zneužíváním, týráním a zanedbáváním dětí	➤ zavedení systematického sběru dat (např. prostřednictvím celostátní jednotné online evidence)
❖ chybí jednotný validní monitoring poskytované péče a systém vyhodnocování efektivity služeb/opatření	➤ zavedení systematického sběru dat (např. prostřednictvím celostátní jednotné online evidence)
❖ chybí systém sdílení informací o rodičích a osobách, které se již zneužívání, týráním a	➤ zavedení systematického sběru dat (např. prostřednictvím celostátní jednotné online evidence)

<p>zanedbávání dopustili či jim děti byly ze závažných důvodů odebrány</p>	<p>➤ umožnit civilním soudům a OSPOD přístup k opisům z trestního rejstříku (na rozdíl od nynější možnosti dosáhnout pouze na výpis z rejstříku trestů, ze kterého se po čase záznamy vymazávají)</p>
--	---

3) LEGISLATIVA	
Identifikovaná slabá místa/problémy	Identifikované příležitosti/návrhy opatření
Ochrana dítěte v řízení	
❖ zákon o obětech trestných činů 45/2013 Sb. nezajišťuje dostatečné bezpečí a podporu pro dětskou oběť	<ul style="list-style-type: none"> ➤ celková úprava zákona směrem k posílení ochrany dítěte a jeho bezpečí ➤ automatické přidělení právního zástupce dětské oběti po celou dobu případu bez nutnosti o něj žádat (tzv. princip opt-out, nyní funguje na principu opt-in) ➤ zajistit bezpečné prostředí pro dítě a oddělení oběti od pachatele (např. vhodně využívat existující právní institut vykázání a zákazu přiblížení)
❖ aktuální legislativní definice domácího násilí neodpovídá moderním odborným poznatkům a nezabezpečuje dostatečnou ochranu dítěte	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nově definovat domácí násilí v legislativě s ohledem na ochranu dětské oběti (včetně případů, kdy je dítě „pouze přihlížející“)
❖ v praxi dochází k opakovanému vyslýchání dítěte a jeho druhotné traumatizaci necitlivým zacházením během procesu vyšetřování	<ul style="list-style-type: none"> ➤ změny v průběhu procesu vyšetřování tak, aby dítě bylo vyslýcháno pouze jednou za co nejméně stresujících podmínek
❖ za zanedbávání dítěte je v praxi označována poměrně nepřehledná kategorie zahrnující nedodržování hygienických návyků až po týrání hlady a jiné život ohrožující zacházení	<ul style="list-style-type: none"> ➤ lépe definovat kategorii činů spadající pod termín zanedbávání dítěte
Potrestání pachatelů	
❖ tresty v souvislosti se zneužíváním, týráním a závažným zanedbáváním dětí jsou v porovnání s jinými trestnými činy či zahraniční praxí v ČR velmi nízké a nadměrně často dochází ke stanovování trestů na minimální hranici sazeb	<ul style="list-style-type: none"> ➤ celkově zvýšit tresty pro pachatele trestných činů páchaných na dětských obětech, zejména činů zneužívání, týrání a zanedbávání dětí
❖ délka soudních procesů u činů s dětskou obětí bývá velice dlouhá, což může zhoršovat utrpené trauma oběti (aktuální legislativa umožňuje obviněným prodlužovat případ i na dlouhé roky, než dojde k vynesení konečného rozsudku)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ stanovení maximálních lhůt pro jednotlivé fáze vyšetřování případů s dětskou obětí i následných soudních řízení

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ prioritizace případů dětských obětí zneužívání, týrání a zanedbávání v pořadí soudních řízení ➤ kontinuální vzdělávání soudců v problematice zneužívání, týrání a zanedbávání dětí
❖ v případě nařízení ambulantní léčby u odsouzených pachatelů je zcela nedostatečná kontrola výkonu léčby	<ul style="list-style-type: none"> ➤ systematicky podchytit kontrolní mechanismy u odsouzených pachatelů
Znalci a znalecké posudky	
❖ odborníci z praxe vnímají celkovou aktuální situaci se soudními znalci jako velký problém – je jich nedostatek, jsou často vyhořelí, velká část se nachází v předdůchodovém či důchodovém věku, nepracují podle moderních poznatků oboru	<ul style="list-style-type: none"> ➤ celkově přebudovat systém soudních znalců ➤ posílit kapacity soudních znalců v oborech vztahujících se k problematice zneužívání, týrání a zanedbávání dětí ➤ výrazně navýšit odměny za znalecké posudky ➤ řešit postižitelnost soudních znalců v případě nekvalitních či nepravdivých znaleckých posudků ➤ zavést závazné minimální standardy pro zpracování znaleckých posudků
❖ nadužívání znaleckých posudků, přisuzování nadměrného významu posudkům bez posouzení celkového kontextu případu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ edukace a metodická podpora soudců směrem k adekvátnímu užívání znaleckých posudků (pouze v odůvodněných případech, jako podpůrný nástroj nenahrazující např. potřebu vyslyšení dítěte atd.)
Procesní záležitosti	
❖ v ČR se dlouhodobě netrestá křivé obvinění (zejména v případech sporů rodičů a záměrného lživého obvinění zpravidla otce ze sexuálního zneužívání či týrání dítěte)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ v odůvodněných případech využívat v praxi tresty za křivé obvinění ➤ zvážit způsoby ochrany oběti křivého obvinění (např. citlivost vyšetřování)
❖ v ČR se dlouhodobě netrestá neplnění oznamovací povinnosti i v případech, kdy je zjevné, že dotyčná osoba o týrání či zneužívání dítěte věděla	<ul style="list-style-type: none"> ➤ v odůvodněných případech využívat v praxi tresty za neplnění ohlašovací povinnosti a tresty za nepřekažení trestného činu

4) METODICKÉ VEDENÍ	
Identifikovaná slabá místa/problémy	Identifikované příležitosti/návrhy opatření
Metodické vedení orgánů sociálně-právní ochrany dětí	
❖ metodické vedení orgánů sociálně-právní ochrany dětí je nedostatečné (mj. pracovníkům OSPOD chybí opora pro řádný výkon své profese ve prospěch ohroženého dítěte)	➤ systémově posílit metodické vedení OSPOD
❖ metodické vedení orgánů sociálně-právní ochrany dětí se liší v jednotlivých krajích	➤ definovat systém jednotného celorepublikového metodického vedení
❖ chybí dostatečné mechanismy na ochranu pracovníků při výkonu sociálně-právní ochrany dětí	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zajistit garanci ochrany pracovníků při uplatňování stanovených postupů ➤ možnost vzniku zastřešujícího profesního zákona
❖ pracovníci OSPOD jsou formálně zaměstnanci obecních úřadů a jako takoví mohou být vystavováni tlakům z politické reprezentace úřadu	➤ analyzovat výhody a nevýhody vzniku samostatného celorepublikového úřadu sociálně-právní ochrany dětí (např. podle vzoru Úřadu práce)
Metodické vedení v multioborové spolupráci	
❖ chybí meziresortní koordinace postupů a zásady mezioborové spolupráce	➤ zavedení standardizovaných meziresortních postupů
❖ chybí dostatečné mezioborové platformy k problematice zneužívání, týrání a zanedbávání dětí (multidisciplinární sdílení)	➤ podpora multidisciplinárního sdílení a vhodných platform
❖ nejsou jasné role jednotlivých aktérů v systému a jejich vzájemné kompetence	➤ lepší vyjasnění rolí a kompetencí jednotlivých aktérů
❖ chybí jednotné postupy k rozhodování o případném vrácení dítěte do rodiny (např. za jakých podmínek je možný návrat odebraného dítěte a jak k naplnění těchto podmínek přispívá stát)	➤ stanovení jednotných postupů
❖ chybí jednotný postup pro řešení situace, kdy dítě není zapsáno/nenastoupí k povinnému předškolnímu vzdělávání	➤ stanovení jednotných postupů (týká se zejména mateřských škol a OSPOD)
Edukace odborníků mimo OSPOD	

<p>❖ nedostatečné kompetence odborníků mimo OSPOD při identifikaci ohrožení, komunikaci s rodinou či provádění intervencí</p>	<ul style="list-style-type: none">➤ zavedení pozice sociálního pracovníka/pedagoga na základních školách➤ vzdělávání a metodická podpora pedagogických pracovníků➤ vzdělávání a metodická podpora pediatrů➤ vzdělávání a metodická podpora policistů, státních zástupců a dalších odborníků přicházejících do kontaktu s traumatizovanými dětmi
---	--

5) SYSTÉM	
Identifikovaná slabá místa/problémy	Identifikované příležitosti/návrhy opatření
Finance a zdroje	
❖ systémové podfinancování služeb souvisejících s výkonem sociálně-právní ochrany dětí	<ul style="list-style-type: none"> ➤ navýšit celkové financování služeb souvisejících s výkonem sociálně-právní ochrany dětí ➤ podpořit stabilitu financování sociálních služeb a dalších služeb pro ohrožené děti (např. víceleté financování) ➤ zajistit 100% financování služeb krizových linek specializujících se na problematiku zneužívání, týrání a zanedbávání dětí
❖ systémové podfinancování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	<ul style="list-style-type: none"> ➤ změna principu financování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
❖ v terénu je nedostatek potřebných odborníků (zejména dětských psychiatrů)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ systémově řešit nedostatek potřebných odborníků (finanční ohodnocení, administrativní nároky) ➤ změnit pravidla pro dětské psychiatry, dětské klinické psychology a další chybějící profese s cílem zvýšit počet odborníků v systému
Organizační členění	
❖ v ČR neexistuje orgán veřejného ochránce dětských práv	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zavedení samostatné pozice dětského ombudsmana
❖ v ČR na rozdíl od zahraničí neprobíhá centrálně koordinovaná multidisciplinární revize závažných případů selhání systému (standardně u dětí utýraných k smrti či invaliditě)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zavedení praxe centrálně koordinované multidisciplinární revize případů závažných selhání systému
❖ děti odebrané z rodin z důvodů zneužívání, týrání či zanedbávání jsou v nadměrné míře umísťovány do ústavů	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zákaz umísťování dětí mladších 6 let do ústavních zařízení ➤ podpora profesionalizace pěstounské péče na přechodnou dobu (specializace na děti s traumatem)

VII. Závěr

Problematika zneužívání, týrání a zanedbávání dítěte představuje závažný celospolečenský problém s výraznými dopady na každé zasažené dítě a dlouhodobými následky pro společnost jako celek. Funkční rodina je základním předpokladem zdravého vývoje dítěte a je proto potřeba rodiny maximálně podporovat. Společnost si ale musí umět poradit také s případy, kdy nejbližší osoby dítěte jeho vývoj či zdraví ohrožují.

Česká republika má poměrně dobře pokrytou síť krizových telefonních linek a intervenčních center, která poskytnou první pomoc a dále slouží jako „rozcestníky“, tzn. „odkáží“ zájemce na další odpovídající pomoc. Nezbytnou součástí činnosti krizových a intervenčních linek a center je funkční spolupráce se všemi dalšími aktéry v rámci sítě, což je v některých lokalitách ČR problém s ohledem na nedostatek odborníků a vhodných služeb. Je však málo organizací, které by se specializovaly výhradně na problematiku zneužívání, týrání a závažného zanedbávání dětí. Početnější je skupina organizací zaměřených obecně na děti a mládež ohrožené společensky nežádoucími jevy, které řeší mj. i případy týrání či sexuálního zneužívání. V této problematice je však zapotřebí specifických postupů a zkušených odborníků znalých problematiky, které aktuální síť ne vždy nabízí.

Navzdory dosavadním opatřením, vzniku mnoha národních i mezinárodních dokumentů a dalších snah, se stále nedaří ohrožené děti včas detekovat a ochránit. Děti zasažených zneužíváním, týráním a zanedbáváním v České republice v dlouhodobém horizontu bohužel neubývá.

Cílem tohoto materiálu není kritizovat slabá místa v systému ochrany ohrožených dětí, hledat viníky, pranýřovat klíčové aktéry nebo hořekovat nad aktuální situací. Cílem tohoto materiálu je podpořit diskusi o možnostech systémového zlepšení ochrany dětí v České republice a diskusi o hledání efektivních řešení identifikovaných slabin.